

Gereformeerde architect had geen sjoege van Groningse synagoge

Jubileum 120 jaar na de bouw

TENTOONSTELLING

Bastiaan van Soest

Groningen | In Groningen opent op 23 maart 1906 een splinternieuwe synagoge haar deuren. Bijna 120 jaar later blikt directeur Geert Volders terug op de opmerkelijke bouw van het markante Joodse gebedshuis aan de Folklingestraat.

Het is volgende week precies 120 jaar geleden dat de nieuwgebouwde synagoge van Groningen feestelijk werd geopend. Een jubileum dat herdacht wordt met de tentoonstelling *Sjoelbouwers!* Want 120 jaar, dat is in het Jodendom een bijzonder moment. Het staat symbool voor een gezegend leven. Mozes bereikte deze leeftijd en bleef vitaal. Een reden waarom Joden elkaar bij een verjaardag ‘moge je leven tot 120 jaar’ toewensen.

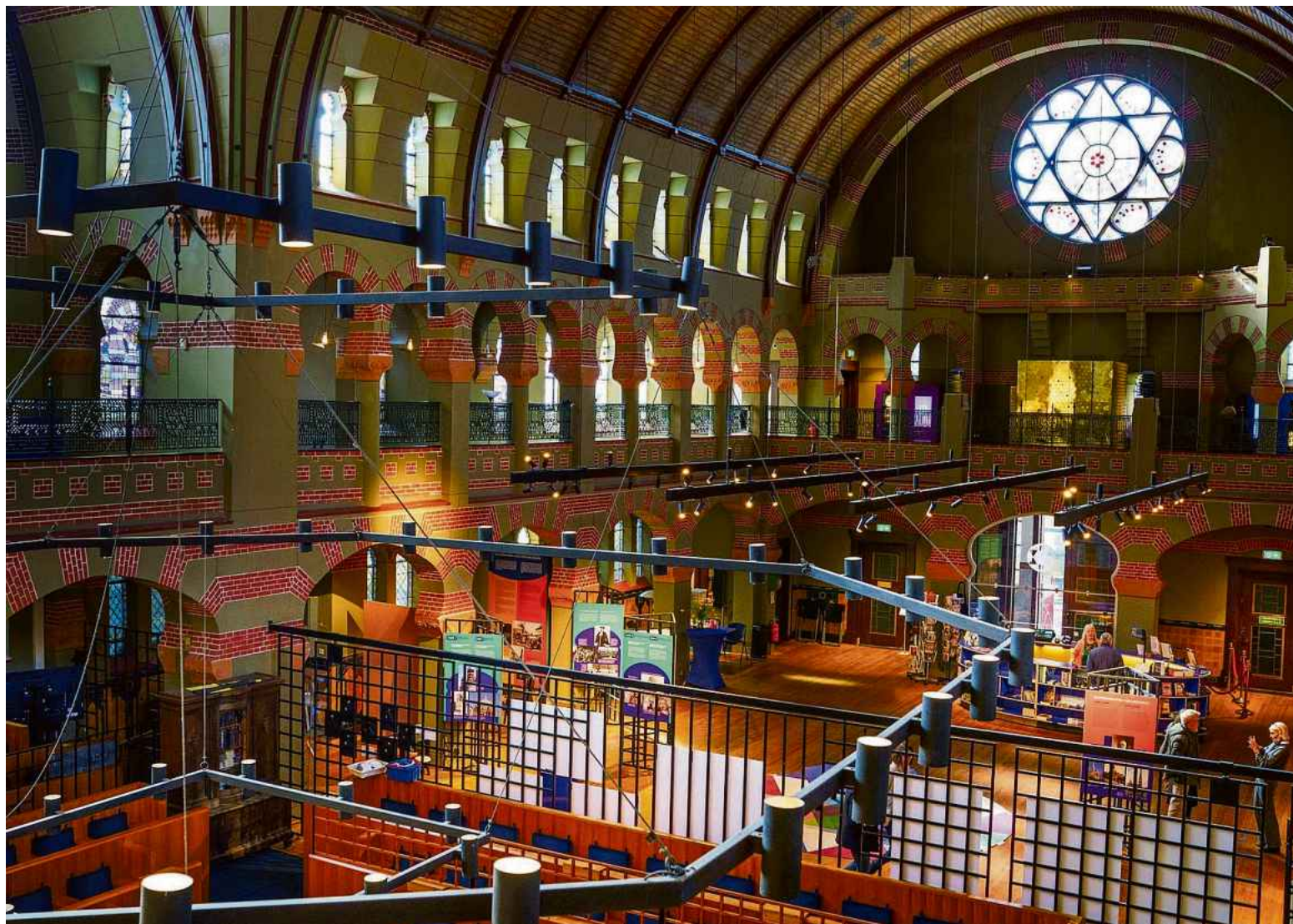
Een nieuw gebouw was destijds écht nodig, vertelt directeur Geert Volders van Stichting Folklingestraat Synagoge. „De oude synagoge was veel te klein. Hij stamde uit 1756 en de Joodse gemeenschap in Groningen was sinds die tijd flink gegroeid. Rond 1900 zijn er zo’n 3000 leden.”

De architecten Tjeerd Kuipers en Ytzen van der Veen tekenden de nieuwe synagoge. Om inspiratie op te doen, reisde Kuipers met een delegatie van het synagogebestuur naar Duitsland. Volders: „Kerken had de gereformeerde architect al wel gebouwd – denk aan de Zuiderkerk, hier net om de hoek. Maar van het bouwen van een synagoge had hij geen sjoege.”

In Berlijn bekijkt Kuipers de bekende synagoge aan de Oranienburgerstrasse. Die is in oriëntaalse stijl gebouwd, een bouwstijl die in de negentiende eeuw opgang maakte. De synagoge heeft blijkbaar veel indruk gemaakt op de architect: de gevolgen zijn te zien in de Groninger synagoge. De Moorse stijl is zichtbaar in de kenmerkende bogen. Die stijl wordt dan weer moeiteloos gecombineerd met rode baksteenmotieven die in Groningen vaker voorkomen. Hoge gebrandschilderde ramen, in dezelfde stijl, laten het zonlicht door.

Alcohol

Het tempo bij de bouw van de nieuwe synagoge ligt erg hoog. Volders: „In de oude synagoge werd in april 1905 de laatste dienst gehouden. Daarna is het gebouw gesloopt, evenals twaalf huizen achter de synagoge, zodat er meer ruimte ontstond voor een nieuw gebouw. In maart 1906, nog geen jaar later, vond de opening van het nieuwe pand al plaats.”

In de synagoge aan de Folklingestraat in Groningen is momenteel de tentoonstelling *Sjoelbouwers!* te zien. Foto: Reyer Boxem

In de tentoonstelling is ook aandacht voor de eisen die in het bouwbestek vermeld stonden en direct betrekking hadden op het bouwproces. Zo was het voor de werklui niet toegestaan om alcohol te drinken. Het bouwbesluit meldt ook: ‘Vrijdag en op den dag voor eene der bovengenoemde feestdagen moet een half uur vóór het uur waarop de Sabbath of feestdag begint met werken worden opgehouden. Ondanks deze restricties is het gebouw in recordtijd klaar.

De nieuwe synagoge werd niet alleen groter en mooier, maar ook moderner. Volders: „Er kwam elektrisch licht in het gebouw en verwarming.” Het geld werd opgehaald bij de leden van de synagoge. Niet iedereen was even gelukkig met het bouwproces en de financiële afwikkeling. Zo

schreef een anoniem gemeentelid: ‘Het Joodsch gebouw opgetrokken voor Joodsch geld, en daarbij de Joden gepasseerd. Bij geen enkel kerkgenootschap gaat men zijn eigen leden voorbij! Men heeft een Christen architect te Amsterdam woonachtig genomen. Dat acht ik treurig!’

Ondanks de bezwaren kwam de synagoge er. Wie goed kijkt, ziet zelfs een kruisvorm. „Geen gereformeerd pesterijtje”, lacht Volders. „Het is ook niet echt een kruisvorm. Als je goed kijkt, zie je dat het gebouw gewoon rechte muren heeft, maar omdat de galerij stopt, lijkt het een kruisvorm.”

De expositie *Sjoelbouwers!* is tot 10 mei te zien in de synagoge van Groningen

Synagoge gebruikt als wasserij

Zo’n vijftig jaar geleden werd Stichting Folklingestraat Synagoge opgericht. **Doel was het ernstig verpauperde gebouw van de slopershamer te redden.** De synagoge was daarvoor ruim 25 jaar in gebruik geweest als wasserij. **De sloop van een uniek stuk erfgoed dreigde,**

omdat er plannen waren voor woningbouw. Met steun van de overheid werd het gebouw gerestaureerd en deels weer als synagoge in gebruik genomen. De stichting organiseert daarnaast onder meer concerten, lezingen en schoolbezoeken in het gebouw.

Ds Philippus van Ronkel

In 1829 wordt Philippus van Ronkel geboren in Groningen. De zoon van godsdienstleraar en rabbijn Samuël Joseph Levie van

Ronkel krijgt een traditioneel Joodse opvoeding. **Als hij letteren gaat studeren in zijn geboortestad, komt Jezus ter sprake.** Van

Ronkel zegt daar later zelf over: „Van dit oogenblik was Jezus van Nazareth mij de grootste der joden.” **Philippus bekeert zich tot**

het christendom en wordt gedoopt in de Domkerk van Utrecht. Isaác da Costa is een van de doopgetuigen. Ds. Van Ronkel wordt predikant in

de Nederlandse Hervormde Kerk en dient maar liefst zeven gemeenten. **Samen met Abraham Kuyper behoort hij tot de**

grondleggers van de Vrije Universiteit Amsterdam. Zijn boek *Uit het Jodendom tot Christus, herinneringen uit*

het leven heeft een sterk autobiografisch karakter.